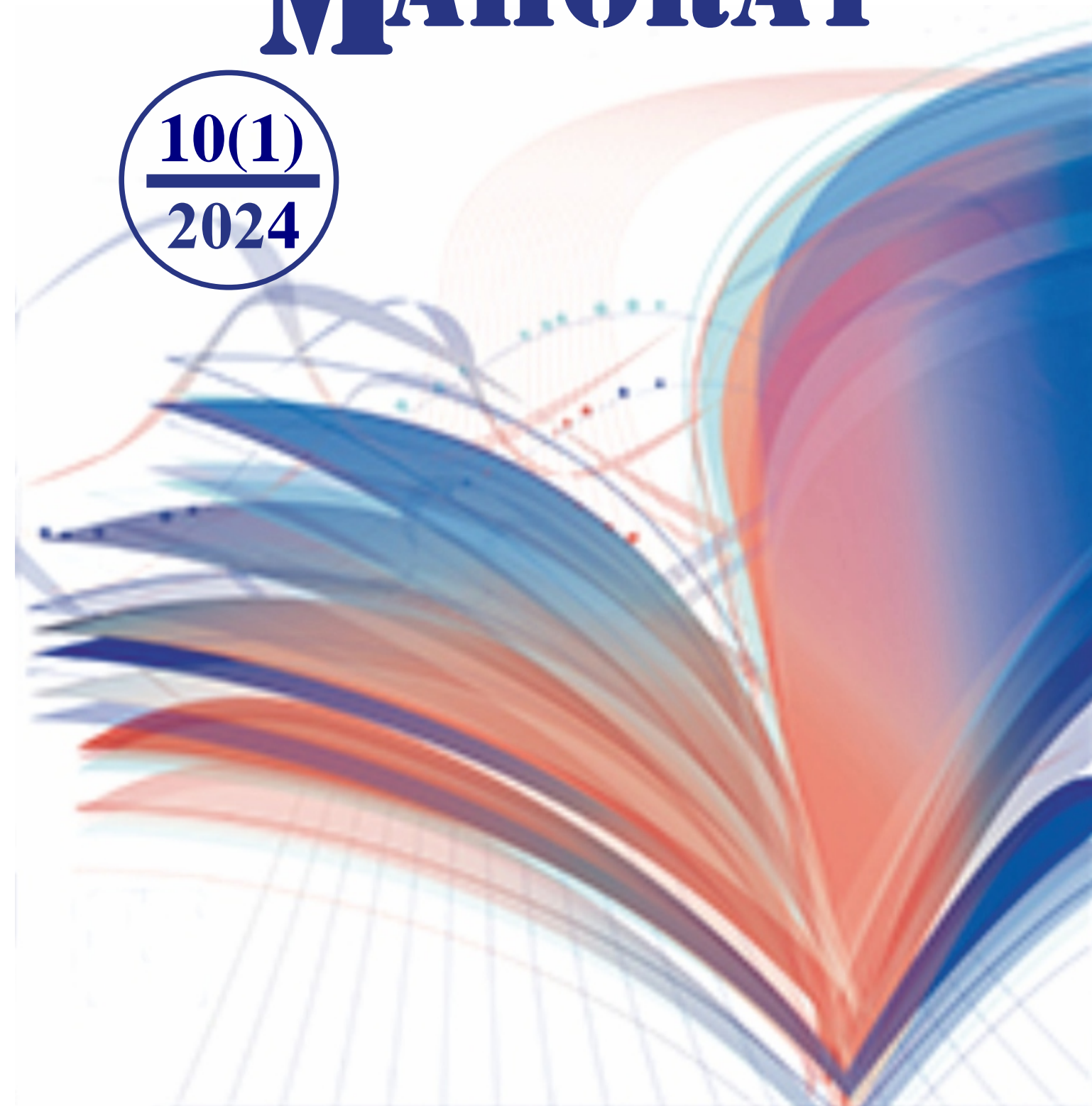

PEDAGOGIK MAHORAT

10(1)

2024

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

10-son (2024-yil, oktabr)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2024

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2024, № 10

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy.

Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY’ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Mas’ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta’limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta’lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

To‘xanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Dilova Nargiza Gaybullayevna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Jumayev Rustam G‘aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nurulloev Firuz No‘monjonovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Navruz-Zoda Layli Baxtiyorovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Fayziyeva Umida Asadovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Xalikova Umida Mirovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

15.	ORINBAEV Ansatbay Amanbaevich	Axborot texnologiyalar vositasida bo‘lajak informatika o‘qituvchilarining mustaqil ta‘limini rivojlantirishning dasturiy-tashkiliy tuzulmasi	72
16.	PULOTOV Abdurayim Murotovich	O‘quvchilar bilimi darajasini aniqlashda pedagogik tashxis usullaridan foydalanish	79
17.	QURBONOVA Shoira Narzullayevna	Tehnologiya darslarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish	83
18.	ДАВРОНОВ Фурдавс Пардабой ўғли	Манипуляция қилиш усуллари ва уларнинг таснифи	88
19.	RADJABOVA Inobat Ravshanovna	O‘qituvchi mahoratini rivojlantirishda hamkorlik pedagogikasining o‘rni	92
20.	O‘KTAMOV Madadjon O‘ktam o‘g‘li	Talabalarda axborot kompetentlikni rivojlantirishning tashkiliy-metodik ta‘minoti	98
21.	РАҲМАТУЛЛАЙЕВА Sabohat Sa‘dullayevna	Ta‘limda xolistik yondashuvning o‘rni va ustunligi	103
22.	РАҲМОНОВ Kamol Jamolovich	Hamkorlik strategiyalari asosida bo‘lajak tarix o‘qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlash pedagogik muammo sifatida (“Tarix o‘qitish metodikasi” fani misolida)	108
23.	JO‘RAYEV Akmal Razzoqovich, SHODIYEVA Sitora Ulug‘bek qizi	Bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarini dasturiy ta‘lim vositalari asosida texnik-konstruktorlik kompetentligini rivojlantirish	112
24.	SOBIROV Abdulaziz Abduroziqovich	Shaxs psixologik salomatligining ko‘p o‘lchovliligi	116
25.	UMUROVA Ma‘rifat Yoshievna	Xalq og‘zaki ijodi namunalarini o‘rganishda innovatsion texnologiyadan foydalanish	120
26.	XAYDAROVA Oliyа Kaxxarovna	Globalashuv sharoitida ta‘limning innovatsion metodlar kompetensiyalarni shakllantirishning muhim omili sifatida	126
27.	YO‘LDOSHEV Sobitali Zohidjon o‘g‘li	“Dynamic stirring” adaptiv modeli asosida tibbiy ta‘lim talabalari valeologik kompetentligini rivojlantirish	132
28.	YOZIYEVA Umida Lutfullayevna	Virtual tobelik muammosining ijtimoiy-psixologik muhitga salbiy ta‘siri	136
29.	ОЧИЛОВА Нузора Маллаевна	Замонавий ўқитувчилар креатив фаолиятини ривожлантириш	140
30.	BOZOROV Aziz Abloqulovich	O‘zbekiston Respublikasi ofitser kadrlarni tayyorlashda xorijiy mamlakatlar maxsus harbiy maktabi tajribasidan foydalanish	144
31.	САИДОВА Камола Усканбаевна	Феномен воспитания в контексте педагогики воспитания молодёжи на Востоке и Западе	148
32.	NURULLOYEV Laziz Latipovich	Xorijiy harbiy oliy o‘quv yurtlarida mutaxassislarni kasbiy tayyorlash sifatini ta‘minlash bo‘yicha pedagogik tajriba	153
33.	BAHRONOVA Shaxlo Islom qizi	Umumta‘lim maktablarida “Texnologiya” fanining “Pazandachilik asoslari” bo‘limini o‘qitishning	160

TEKNOLOGIYA DARSLARIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

*Qurbonova Shoira Narzullayevna,
Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi.
s.n.kurbanova@buxdu.uz*

Maqolada o'quv jarayonini tashkil etishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish masalalari muhokama qilinadi. Axborot ta'lim texnologiyalari doirasida axborot jarayonlarini tashkil etish ma'lumotlarni uzatish, qayta ishlash, saqlash va to'plashni tashkil etish, bilimlarni rasmiylashtirish va avtomatlashtirish kabi asosiy jarayonlarni aniqlashni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: *axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, zamonaviy axborot texnologiyalari, texnologik jarayon, ofis dasturi, multimedia texnologiyalari, o'qitish samaradorligi, animatsiya, obyekt, maxsus ta'lim.*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГИИ

В статье рассматриваются вопросы эффективного использования информационно-коммуникационных технологий при организации учебного процесса. Информационно-коммуникативные технологии позволяют расширять кругозор обучаемых, активизировать их познавательную деятельность, получить как можно больше информации за меньшее время, формирует у ребят умение самостоятельно находить нужную информацию, повышают интерес к предмету, что положительно влияет на качество знаний.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, современные информационные технологии, технологический процесс, офисное программное обеспечение, мультимедийные технологии, эффективность обучения, анимация, объект, специальное образование.*

USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TECHNOLOGY LESSONS

The article deals with the issues of effective use of information and communication technologies in the organisation of the educational process. Information and communication technologies allow to expand the outlook of students, to activate their cognitive activity, to get as much information as possible in less time, to form the ability to find the necessary information independently, to increase interest in the subject, which positively affects the quality of knowledge.

Keywords: *information and communication technologies, modern information technologies, technological process, office software, multimedia technologies, learning efficiency, animation, object, special education.*

Kirish. Zamonaviy maktabni kompyuterlarsiz, axborot texnologiyalarisiz tasavvur qilish qiyin. Zamonaviy axborot texnologiyalarining o'rni masalasi mahalliy tarmoqlarga ham, global tarmoqqa ham kirish imkoniyatiga ega bo'lgan kompyuterlarning o'quv jarayonining amaliyotga joriy etilishi munosabati bilan eng dolzarb bo'lib qoldi. Axborot texnologiyalari - obyekt, jarayon yoki hodisa (axborot mahsuloti) holati to'g'risida yangi sifatli ma'lumotlarni olish uchun ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va uzatish vositalari va usullari to'plami. Axborot texnologiyalari nafaqat o'quv jarayonida kompyuterdan foydalanishni o'z ichiga olgan texnologiya. Aslida, axborotni qayta ishlash bilan bog'liq har qanday jarayonni axborot texnologiyasi deb atash mumkin. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish, ularning bilim faolligini faollashtirish, imkon qadar ko'proq ma'lumotni qisqa vaqt ichida olish, bolalarda kerakli ma'lumotlarni mustaqil ravishda topish qobiliyatini rivojlantirish, fanga qiziqishni oshirish imkonini beradi. bilim sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Internet - bu boy ma'lumot manbai; Axborot va ta'lim resurslari markazi, davlat organlarining rasmiy veb-saytlari, ta'lim nashriyotlari, elektron kutubxonalar va boshqalar darslarni tayyorlashda katta yordam beradi. Umumiy madaniyatning tarkibiy qismlaridan biri ta'lim mazmunining o'zgarishi, o'quvchilarning axborot madaniyatini egallashi zaruratidir. Yuqorida aytilganlarning barchasi zamonaviy pedagogikada ta'limning

eng yuqori ko‘rinishi, shu jumladan, insonning shaxsiy fazilatlarini va uning kasbiy malakasi sifatida e‘tirof etiladi.

Funksional muammolarni hal qilish usullari va axborot jarayonlarini tashkil etish usullarini takomillashtirish mutlaqo yangi axborot texnologiyalariga olib keladi, ular orasida o‘qitish bilan bog‘liq holda quyidagilar ajralib turadi:

- o‘quv dasturlari (elektron darsliklar, simulyatorlar, repetitorlar, laboratoriya ustaxonalari, test tizimlari);

- multimedia texnologiyalari (shaxsiy kompyuterlar, video uskunalar, optik disklar);

- ta‘lim tizimlari.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Talabalarni tayyorlash sifatini oshirishga dars soatlarida bilimlarni taqdim etishning aniq, yo‘naltirilgan va uslubiy o‘ylangan tizimi katta yordam beradi. Ta‘lim jarayoniga yangi, eng ilg‘or ta‘lim va tarbiya usullarini joriy etish, o‘qitishning texnik vositalaridan oqilona foydalanish zarur. Texnologiya darslarida o‘qitish samaradorligini oshirish ko‘p jihatdan darslarda didaktik materiallar, didaktik o‘yinlar va kompyuter texnologiyalaridan foydalanishga bog‘liq.

Texnologiya darslarida ta‘lim axborot texnologiyalaridan foydalanish natijasi:

- dars yoki darsdan tashqari mashg‘ulotlarni tayyorlash uchun dars vaqtini va o‘qituvchining mehnatini tejash;

- o‘quv jarayoni faollashtirilgan;

- kompyuter ko‘nikmalarini rivojlantirish;

- alohida mavzular uchun o‘zingizning vizual namoyish taqdimotlarini yaratish.

Taqdimotlardan foydalanish texnologiyani ham, boshqa fanlarni ham ijodiy o‘qitish uchun keng imkoniyatlar ochadi, dars yoki mavzuning turli bosqichlarida o‘qitishning politexnika tamoyilini, tabaqalashtirilgan va o‘quvchilarga yo‘naltirilgan yondashuvlarini ta‘minlaydi:

- yangi mavzuni tanishtirish va dastlab ma‘lumotni mustahkamlash bosqichida

- takrorlash va malakalarni mustahkamlash bosqichida;

- erishilgan o‘quv natijalarini oraliq va yakuniy nazorat va o‘z-o‘zini nazorat qilish bosqichida;

- tuzatish bosqichida va o‘quv jarayonining o‘zi.

Taqdimotlarni yaratish jarayonida o‘qituvchi o‘zini ssenariy muallifi, rejissyor, rassom va ijrochi sifatida ko‘rsatishi mumkin. Turli illyustrativ materiallar, multimedia va interfaol modellar o‘quv jarayonini butunlay yangi bosqichga ko‘taradi. Psixologik omilni e‘tiborsiz qoldirib bo‘lmaydi: zamonaviy bola eskirgan diagrammalar va jadvallar yordamida emas, balki ushbu shakldagi ma‘lumotni idrok etishga ko‘proq qiziqadi. Darsda kompyuterdan foydalanganda ma‘lumot statik, ovozsiz rasm sifatida emas, balki dinamik video va tovush ketma-ketligi sifatida taqdim etiladi, bu materialni o‘rganish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Amaliy ishlarni bajarishda slayd-plyonka bir slaydda taklif etilayotgan masalaning shartlarini, ikkinchisida esa yechimini (uning bosqichma-bosqich amalga oshirilishini) ko‘rsatish imkonini beradi. Bu sizga uy vazifasini tekshirish, takrorlash, yangi materialni taqdim etish, mustahkamlash va amaliy topshiriqlarni bajarish uchun ko‘proq vaqt ajratish, kelgusi ishning maqsadi va borishini to‘g‘ri tushunish, topshiriqlarni bajarish jarayonini tezlashtirish imkonini beradi. Ko‘rsatilgan slaydlar ishning to‘g‘ri grafik bajarilishi uchun namuna bo‘lib xizmat qiladi. Darslarda o‘quv filmlaridan foydalanish butun guruhga to‘g‘ri ish usullarini va ularning ketma-ketligini aniq ko‘rsatishga imkon beradi, bu ularni bevosita ish joyida ko‘rsatish orqali amalga oshirish juda qiyin. Talabalar texnologik jarayonning dinamikasini, har bir operatsiyaning xususiyatlarini o‘rganadilar. O‘quv filmi turli darajadagi murakkablikdagi materiallarni o‘z ichiga olishi mumkinligi sababli, o‘quv materiali va topshiriqlarini muayyan o‘quvchilar guruhining tayyorgarligiga qarab farqlash va har bir o‘quvchining imkoniyatlarini to‘liqroq hisobga olish mumkin bo‘ladi. Kompyuter texnologiyalari texnologiyani jonlantirish, uni harakat, tovush, rang bilan to‘ldirish va buning natijasida qiziqish va ma‘lumotni o‘zlashtirish darajasini oshirish imkonini berdi. Kompyuter o‘quvchilarni ma‘naviy-axloqiy tarbiyalash bilan shug‘ullanmaydi yoki ularda ijod qilish istagini uyg‘otmaydi. Har qanday texnik o‘quv qo‘llanma o‘qituvchi uchun ishonchli yordamchi vosita bo‘lib xizmat qiladi. Texnologiya darslarida barcha mavzu va bo‘limlarni o‘rganishda axborot -kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Ko‘rinib turibdiki, axborot jamiyati sharoitida o‘quvchilarga tayyor bilimlarni berish emas, balki ularni bu bilimlarni mustaqil ravishda egallashga o‘rgatish va olingan bilimlardan yangi kognitiv va amaliy muammolarni hal qilishda foydalanish kerak. Umumjahon tarbiyaviy harakatlarning shakllanishi negizida talabaning muayyan faoliyat usullari majmuasini egallashi yotadi. Texnologiya darslarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o‘qituvchi va o‘quvchining zamonaviy didaktik o‘zaro hamkorligini tashkil etish vositasi sifatida qaralishi kerak. Zamonaviy texnologiya o‘quv xonasi, ta‘kidlanganidek, axborot texnologiyalaridan foydalanish uchun barcha zarur vositalar bilan jihozlangan bo‘lishi, xususan, talaba ish joyida ikkita tizimli bitta kompyuter va

ofis dasturlari bo‘lishi kerak. O‘qituvchining ish joyida tizimli va ofis dasturlari bilan jihozlangan kompyuter, hujjat kamerasi, rangli printer, proyeksiya ekranli multimedia proyektori ham bo‘lishi kerak. O‘qituvchi o‘quvchilar uchun matn muharriri, elektron jadval protsessori, ma‘lumotlar bazasi, taqdimotlar tizimi, tayyor kompyuter o‘quv dasturlari yordamida ma‘lumotlarni tayyorlaydi, o‘quv ma‘lumotlarini matn, grafik va multimedia ko‘rinishida taqdim eta oladi. Taqdimotlar o‘qituvchining hikoyasini yanada mazmunli va tasviriy qiladi. Taqdimotdan foydalanish talabalar bilan suhbat o‘tkazish, mavzu bo‘yicha savollar berish va shu orqali talabalarni boshqa fanlar bo‘yicha ilgari olingan bilimlarni yangilash, taxminlar qilish, olingan ma‘lumotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va xulosalar chiqarishga undash imkonini beradi, bu esa o‘z navbatida, o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirishga hissa qo‘shadi, ularning kognitiv faolligini faollashtiradi, ularning xotirasi va nutqini rivojlantiradi. Taqdimotlar Microsoft Ofis Power Point -da yaratilishi mumkin. Microsoftning qiymati va asosiy afzalligi Ofis PowerPoint animatsiyadan foydalanish qobiliyati bilan boshqa ofis dasturlaridan ustundir.

Taqdimotdan foydalanish darsda zamonaviy axborot texnologiyalarini an’anaviy o‘qitish usullari bilan uyg‘unlashtirishni ko‘rsatadi. Bunda vizual metod (illyustratsiyalar) boshqa usullar (o‘yinlar, og‘zaki va boshqalar) bilan birgalikda qo‘llaniladi, bu esa o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va tafakkurini rivojlantirish imkonini beradi. Obyektlar to‘g‘ridan-to‘g‘ri kuzatish imkoni bo‘lmaganda va og‘zaki usullar o‘rganilayotgan obyekt yoki hodisa to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘lmaganda tasvirlar ayniqsa kerak. Majburiy uslubiy shart - bu slaydda joylashtirilgan ma‘lumotlardan foydalanish talabi - u tushuntirish, tajriba, tajriba, dalillar va boshqalarning to‘g‘ri daqiqalarida paydo bo‘lishi, o‘quvchilar e‘tiborini keraksiz tafsilotlar bilan ortiqcha yuklamasligi, balki talabalar uchun etarli bo‘lishi kerak. Turli xil aqliy operatsiyalardan foydalanish, bu sizga barcha kerakli umumlashtirish va xulosalarni chiqarishga imkon beradi, bu aslida o‘quv jarayonining samaradorligini kuchaytiradi.

Bilimlarni mustahkamlash uchun allaqachon kompyuterga ega bo‘lgan o‘quvchilariga har xil turdagi mustaqil ijodiy topshiriqlar taklif qilinishi mumkin. Axborot texnologiyalaridan foydalanish maktab o‘quvchilarining o‘quv jarayonini ularning individual xususiyatlarini va materialni o‘rganishning individual tezligini hisobga olgan holda farqlash, o‘quvchilarning ish yukini kamaytirish va o‘quv vaqtidan samarali foydalanish imkonini yaratadi. O‘qituvchi qiyinchilik darajasiga ko‘ra o‘quv topshiriqlarini taqdim etishni tartibga solish imkoniyatiga ega bo‘lib, to‘g‘ri qarorlarni tezkor rag‘batlantirish ham motivatsiyaga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Microsoft matn muharriri Word bizga eslatmalar, texnologik xaritalar, so‘rovnomalarni, vazifalar kartalari va o‘z-o‘zini nazorat qilish uchun kartalarni ishlab chiqish imkonini beradi. Microsoft elektron jadvallari Excel turli xil ma‘lumotlarni tizimlashtirish usullarini o‘rgatish imkonini beradi. Xususan, ular ijodiy loyihalar ustida ishlash jarayonida mahsulotning iqtisodiy mezonlarini va marketing tadqiqotlarini tahlil qilish imkonini beradi. O‘qituvchi ulardan testlarni yaratish va keyin o‘tkazish uchun ham foydalanishi mumkin. Word dasturiga o‘rnatilgan grafik muharriri va Paint muharriri oddiy chizmalar va eskizlar yaratish imkonini ochib beradi. Texnologiya darslarida boshlang‘ich sinflar uchun majburiy minimal ta‘lim mazmunidan kelib chiqqan holda elektron nashrlar va multimedia vositalaridan keng foydalanish mumkin. Hozirda texnologiyaga oid elektron darsliklardan keng foydalanilmoqda. Elektron nashrlarning mazmuni doirasida axborot birligi paragraflarga bo‘lingan mavzu bo‘lib, u qisqacha ma‘lumotnoma, asboblar va mashqlarning audio tavsifini o‘z ichiga oladi, uning davomida tarkib o‘zlashtiriladi. Elektron kutubxona o‘quv materialini samarali o‘zlashtirishga ham hissa qo‘shadi.

Natijalar. Zamonaviy maktablarda o‘quv jarayonida kompyuter o‘quv o‘yinlari keng qo‘llaniladi. Misol uchun, qizlar uchun kompyuter o‘yini o‘quv maqsadlarida foydalanish mumkin, uning davomida siz Barbie uchun kostyum, aksessuarlar, soch turmagi, bo‘yanishning barcha elementlarini tanlashingiz, shou uchun podiumni loyihalashingiz va model sifatida harakat qilishingiz kerak. Ushbu o‘yin kostyum, soch turmagi, bo‘yanish va o‘z uslubingizni yaratish haqida materiallarni o‘rganishga yordam beradi. Undan "To‘qimachilik materiallarini ishlab chiqarish va qayta ishlash texnologiyalari" bo‘limini o‘rganishda foydalanish mumkin. Bundan tashqari, zamonaviy namunaviy dasturlar va darsliklarda zamonaviy axborot texnologiyalari va ulardan moddiy mahsulotlarni ishlab chiqishda foydalanish masalalari muhokama qilinadigan maxsus bo‘limlar mavjud. Masalan, "Kiyimlarni loyihalash va modellashtirish" bo‘limida tikuv naqshlarini qurish uchun kompyuter dasturlari (7 va 8-sinflar). Robot qurilmalari konstruktor qismlarini yig‘ish, shuningdek, robotlashtirilgan qurilmalar modellarini boshqarish. Shuningdek, turli sohalarda va mehnat turlarida kompyuter texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari va istiqbollari bo‘limi mavjud. Muvaffaqiyatli o‘qitishni o‘quv jarayonida talabalar faolligini rag‘batlantirmasdan tasavvur qilib bo‘lmaydi. Pedagogika faol o‘quv faoliyatini rag‘batlantirish uchun ko‘plab texnika va usullarni to‘plagan. Rag‘batlantirish o‘quvchilar e‘tiborini mavzuga jalb qilish, ularda kognitiv qiziqishni uyg‘otish vazifasini bajaradi. Darsda AKTdan foydalanishda maktab o‘quvchilarining kognitiv faolligi va mustaqilligini rivojlantirish, ularning intellektual kompetensiyasini shakllantirish uchun maqbul sharoitlar

yaratiladi. Bugungi kunda maktab o'quvchilari orasida o'qish uchun ijobiy motivatsiyani shakllantirish alohida ahamiyatga ega va dolzarbdir, chunki motivatsiya bolaning o'qish muvaffaqiyatining eng muhim shartlaridan biridir. Tayanch-harakat tizimi buzilgan bolada o'qish uchun ijobiy motivatsiyani shakllantirish tananing kompensatsion funktsiyalarini "yoqish" ga, kasallik tufayli kelib chiqqan rivojlanish anomaliyalarini tuzatishga yordam beradi va jismoniy to'siqni engib o'tishga imkon beradi. AKTdan foydalanish maktab o'quvchilarining ta'lim motivatsiyasini kuchaytirishga yordam beradi va o'quv jarayonida zaxiralarni ochadi. O'rganish, L. S. Vygotskiyning fikriga ko'ra, tabiiy emas, balki tarixiy insoniy xususiyatlarga ega bo'lgan bolada rivojlanish jarayonida ichki zarur va universal momentdir. O'rganish rivojlanish bilan bir xil emas. U proksimal rivojlanish zonasini yaratadi, ya'ni bolada hayotga olib keladi, ichki rivojlanish jarayonlarini uyg'otadi va harakatga keltiradi, bu birinchi navbatda bola uchun faqat boshqalar bilan munosabatlar va do'stlar bilan hamkorlik sohasida mumkin bo'ladi. ammo keyinchalik, rivojlanishning butun ichki yo'nalishini qamrab olgan holda, ular bolaning o'ziga xos boyligiga aylanadi. "Proksimal rivojlanish zonasi" tushunchasi yuqori aqliy funktsiyalarni shakllantirish qonunining mantiqiy natijasidir.

Xulosa. Darslarda taqdimot va multimedia texnologiyalaridan foydalanish o'rganilayotgan jarayonlarni tasavvur qilish, olingan ma'lumotlarning bazasini ta'minlash, o'quv jarayoniga dinamiklik va ekspressivlik berish, darsning axborot mazmunini oshirish, o'quv jarayonini faollashtirish va pirovardida oshirish imkonini beradi. Talabalar global Internet tarmog'ida topilgan ma'lumotlardan foydalangan holda ma'lum darajadagi axborot savodxonligiga erishganligini va ish natijalarini kompyuterda qayta ishlashni o'rganganligini aytishimiz mumkin. Microsoft matn muharriri bilan ishlashadi. Ular Microsoftda ishlayotganlarida kompyuter taqdimotlarini yaratishga harakat qiladilar. Modullarni o'rganishda "Qiz gigiyenasi. Kosmetika", "Mahsulotlarni loyihalash va modellashtirish", "Moda va kiyim uslubi" mavzularida darslarimizda disklardan foydalanadilar. Matn ma'lumotlari bilan birga chizmalar va fotosuratlarini ko'rsatish o'quv materialini yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi. Dars tarkibiga AKTning maqsadli kiritilishi o'quvchilarning fikrlash jarayonlari va diqqatini faollashtirish, o'quv materialini idrok etish, tushunish va esda saqlashni yaxshilash imkonini beradi. Shunga ko'ra, fan texnologiyasini muvaffaqiyatli o'zlashtirish imkoniyati bolalarning mustaqil hayot va mehnatga kirishiga yordam beradi. Kompyuter va interfaol texnologiyalar dasturlashtirilgan ta'lim g'oyalari rivojlantiradi, zamonaviy kompyuterlar va telekommunikatsiyalarning noyob imkoniyatlari bilan bog'liq bo'lgan mutlaqo yangi, hali o'rganilmagan texnologik ta'lim imkoniyatlarini ochib beradi.

Adabiyotlar:

1. Qurbonova S. N., & A. F. T. D. I. metodlardan foydalanish // Scientific progress.–2021. T, 2(6), 1030-1035.
2. Kurbanova S. (2021). Texnologiya darsi jarayonida talabalarning mehnat tarbiyasini shakllantirishda interfaol metodlardan foydalanish. // Центр научных публикаций (buxdu. uz), 3(3).
3. Kurbanova S. (2020). Таълим жараёнида замонавий педагогик технология турларининг қўлланиши: таълим жараёнида замонавий педагогик технология турларининг қўлланиши. // Центр научных публикаций (buxdu. uz), 2(2).
4. Kurbanova S. (2021). Barkamol avlodni shakllanishida talim jarayonini orni va unda zamonaviy oqitish texnologiyalaridan foydalanish yollari. // Центр научных публикаций (buxdu. uz), 8(8).
5. Kurbanova S. (2020). Technology for the development of logical thinking in students in primary school. // Центр научных публикаций (buxdu. uz), 1(1).
6. Курбанова Ш. Н. (2020). Преподавание математики в начальных классах. // European research: innovation in science, education and technology (pp. 97-100).
7. Qurbonova S. N., & Abdullayeva, F. Tarbiya darslarida interfaol metodlardan foydalanish.
8. Narzullaevna K. S., & Nilufar, T. (2021). Methodology for conducting technology lessons on working with paper and cardboard. // Academicia: an international multidisciplinary research journal, 11(1), 588-596.
9. Narzullaevna K. S. (2021). The Role of Educational Process in the Formation of a Harmoniously Developed Generation and Methods of using Modern Teaching Technologies. // International Journal of Human Computing Studies, 4(1), 25-28.
10. Narzullaevna K. S., & Nilufar T. (2021). Methodology for conducting technology lessons on working with paper and cardboard. // Academicia: an international multidisciplinary research journal, 11(1), 588-596.

11. Курбанова Ш. Н., Абдуллаева Ф., & Очилова Г. О. (2021). Педагогическая технология–целостная система образовательного процесса. // Новые педагогические исследования: сборник статей IV, 20.
12. Kurbanova S. N., & qizi Razzoqova N. B. (2022). Barkamol avlodni shakllantirishda ta’lim jarayonining o’rni va unda zamonaviy o’qitish texnologiyalaridan foydalanish yo’llari. // Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 1(10), 84-88.
13. Kurbanova S. (2020). Бошланғич синф технология дарсларида ўқувчиларнинг ижодий қобилиятларини шакллантириш. // Центр научных публикаций (buxdu. uz), 1(1).
14. Kurbanova S. (2023). Boshlang‘ich sinf texnologiya darslariga intensiv ta’limni tashkil etish. // Центр научных публикаций (buxdu. uz), 27(27)

МАНИПУЛЯЦИЯ ҚИЛИШ УСУЛЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ТАСНИФИ

*Давронов Фирдавс Пардабой ўғли,
Низомий номидаги Тошкент давлат
педагогика университети мустақил тадқиқотчи
firdavsdavronov@gmail.com*

Ушбу тадқиқотда инсонлар ўртасидаги мулоқот жараёнида манипуляция қилиш усуллари ва уларнинг турли классификациялари таҳлил қилинади. Манипуляциянинг турлари ва усуллари, хусусан, вербал ва новербал манипуляция, онгли ва онгсиз равишдаги таъсир, ижтимоий манипуляция каби турли кўринишлари ўрганилади. Шунингдек, психологик тамойиллар, ахборот воситаларидаги манипуляция ва уларнинг жамиятга таъсири мисоллар асосида кўриб чиқилади. Мазкур таҳлил манипуляциянинг ривожланиши ва унинг замонавий технологиялар ва ахборот тарқатиш воситалари орқали қандай қилиб самарали амалга оширилаётганини кўрсатади. Тадқиқотнинг мақсади инсон онгига таъсир кўрсатувчи воситаларни яхшироқ тушуниш ва уларга қарши курашиш учун илмий асослар яратишдан иборат.

***Калит сўзлар:** манипуляция, вербал манипуляция, новербал манипуляция, ижтимоий таъсир, ахборот блокадаси, психологик айкидо, манипуляция усуллари, омма онги, когнитив бузилиш, таъсир психологияси, яширин бошқарув, медиа манипуляция, онг назорати, таъсир стратегиялари.*

МЕТОДЫ МАНИПУЛЯЦИИ И ИХ КЛАССИФИКАЦИИ

В данном исследовании анализируются методы манипуляции в процессе общения между людьми, а также их различные классификации. Изучаются такие виды и методы манипуляции, как вербальная и невербальная манипуляция, осознанное и неосознанное воздействие, социальная манипуляция. Также рассматриваются психологические принципы, манипуляции в средствах массовой информации и их влияние на общество. Данный анализ демонстрирует развитие манипуляции и то, как она эффективно осуществляется с помощью современных технологий и средств распространения информации. Цель исследования — лучше понять средства воздействия на сознание человека и создать научные основы для борьбы с ними.

***Ключевые слова:** манипуляция, вербальная манипуляция, невербальная манипуляция, социальное влияние, информационная блокада, психологическое айкидо, методы манипуляции, общественное сознание, когнитивное искажение, психология влияния, скрытое управление, медиа-манипуляция, контроль сознания, поведенческая стратегия.*

MANIPULATION METHODS AND THEIR CLASSIFICATION

This study analyzes manipulation methods in the process of human communication and their various classifications. It examines different types and methods of manipulation, such as verbal and non-verbal manipulation, conscious and unconscious influence, and social manipulation. Additionally, psychological principles, media manipulation, and their impact on society are considered with examples. This analysis demonstrates the evolution of manipulation and how it is effectively carried out using modern technologies and information dissemination methods. The aim of the study is to gain a better understanding of the tools of influence on human consciousness and to develop scientific foundations for countering them.

***Keywords:** manipulation, verbal manipulation, non-verbal manipulation, social influence, information blockade, psychological aikido, manipulation methods, public consciousness, cognitive bias, psychology of influence, hidden control, media manipulation, mind control, behavioral strategies.*

***Кириш.** Инсон онгини манипуляция қилиш масаласи бирнечта ижтимоий фанларнинг ўрганиш предмети бўлиб, замонамиз олимлари томонидан кенг тадқиқ қилинмоқда. Онгни манипуляциялаш жараёни объект ва субъектнинг индивидуал хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда бир-биридан фарқланади. Инсон онгига яширин таъсир ўтказиш жараёнини чуқурроқ ўрганиш мазкур жараёнларда қўлланиладиган усул, восита ва ҳолатларни таснифлашни талаб этади.*

***Тадқиқот методологияси ва адабиётлар таҳлили.** Манипуляция турларининг энг кенг тарқалган таснифларидан бири бу вербал ва новербал турларга ажратишдир. Бу тасниф инсонга маълумот етказиш ва унинг онгига таъсир кўрсатиш усуллари ўз ичига олади.*